

چنالیك ندرک

دگوفارا، پوژی کوردا 1913

حجی جعفر

دهوک

دوو مه به ست د بلافه کرنا فی گوتاریدا هه نه : یهک ، سه رهنج راکیشانا زمانه وانین کورد بو فی بابه تی ، چونکی هه تا نهوما فی فی گوفاری خاری به ژ لای زمانه وانین کورده ، که سی خوه ماندی نه کریه ب رینفیسای وی فه (وینه ی دهنکه کان ، نووسینی وشه کان ، خالبه ندی) لی هه که جار جار نافی وی ژ ی هاتبیت ، بی بها هاتیه !! مه به ستا دووی د بلافه کرنا فی گوتاریدا نه وه خالبه ندین دفی گوفاریدا هاتین د چ گوفارین کوردیدا نه هاتیه ، د که ل هه ندی کویه که مین گوفارا کوردی به ل هه می کوردستانی ... لهوما من پیتهی زانی خالبه ندین فی گوفارا قه شهنگ [پوژی کورد] ب خوینده فانی کورد بدهم نیاسین نو نه زل سه روی باوه ریمه کوهه تا نه فروکه چ گوفارین کوردی وه کو (پوژی کورد) ب ریک و پیکي خالبه ندی نه نفیسیه ... خالبه ندین د فی گوفاریدا هاتین نه فه نه :

9 - هیل یا ته قه ل (-)

10 - چه ند خالیك (.....)

11 - جووته که فانی [العضاداتان

12 - نیشانا په راویزا و (هامش) [×] ، [1]

«خالبه ندی» واتا دانانا (علامات الترقيم) دانانا نیشانا تاییه تی به وه کو خال (.) و کوما (،) له کاتی نووسیندا . نه فه خالبه ندی به بو مه به ستا هاریکاری و یارمه تی دانا خاندنه فانا بکار دیت ، ههروهسا بو مه به ستا دابهش کردنا تیکستا ژ لایی سینتاکس و مه عنی فه بکار دیت نه فجا دابیته سه روان خالبه ندین ژووری یین کو د گوفارا پوژی کوردا هاتین نو یهک و یهک پیدا بچین :

1 - خال (.) :

لدیماهییا هه می رسته کی دا دیت . ههروهسا راهه ستانه کی بو خوینده فانی دبارا که نه فه نیشانه ب زانین ل جهی خوه یی تاییه تی د گوفارا پوژی کوردا هاتی به : وهک : «ژ 1 ل 41 - شویش کوری شوانه کی به . بخوه ده سالیه ، زاروکه . به لی پر چافی وی گری به .» «ژ 1 ل 40 - عه ردی نیمه پره . خولی نیمه باشه ، ناوی نیمه هه به .»

«ژ 1 ل 41 - شویش هه رو نیواری دا سه ری یی بافی

خوه دچه . هی وی یی وی دمینه .»

2 - دوو خال (:) :

1 - خال (.)

2 - دوو خال (:)

3 - بو (،)

4 - بو و خال (؛)

5 - نیشانه ی پرس (؟)

6 - نیشانه ی سورمان (!)

7 - جووته که فانی بچیک « »

8 - جووته که فانی مه زن ( )

ئەف ھەر دوو خالە نیشانان شروڤە کرنی و لیک داننی یە . دیسان ئەف نیشانە ب زانین د گوڤارا پوژی کوردا هاتیه ، وهك :

«ژ 1 ل 42 - شویش :

ھەری بافوئەزم»

خوویایە کو نیشانان دوو خالا لەرە پاش نافی شویش هاتیه .

«ژ 2 ل 77 - پاش بخوہ بخوہ هات . شبقان را گو :» لەرە پشتی

پە یفا گو هاتیه ب راست و دروستی . ھەندە جارن لیدیماھیا

ووشە یە کی یان باسە کی دیت کہ پیتقی لیکداننی یە ، وهك :

«ژ 1 ل 40 - ھون دخبتن : بزوبستان ئو بہادین .»

3 - بۆر (،) :

ئەف کوما نیشانان راوہستانەك سفکە گە لیک ب جوانی وریک و

پیکى جھى خوہ د ناف لاپەرین گوڤارا پوژی کوردا کرتی یە ،

وهك :

«شیخ دمه ، ملای دمه ، فەقی دمه ، میری دمه ،» ژ 3 ل 117 .

لەرە بو مە بە ستا جردا کرنا زنجیرەك پە یفا کہ دوو دوو پیکفە

هاتینە ، بکارهاتی یە . «شاعیرین مەزن وهكە نالی ، حریق ،

کوردی ، ئەحمەدی خانی ، شیخ رەزا ، حاجی قادر» ژ 3 ل 113

لەرە بو مە بە ستا جردا کرنا زنجیرەك نافا کہ یەك بدیف یە کی ئە

هاتی یە بکارهاتی یە .

«ئیرۆژی شەری ، ژوی حالی ئەم بەر خویان بوون» ژ 3 ل 112

لەرە بو پارستنا مە عنی رستی لیدی گری هاتی یە (عقدە) (ئیرۆ

ژویی شەری ،) .

جار چار لیدی گێرانە کا یەك سەر دیت ، وهك :

«.... من دی وی ژى ژ قەومى خوهره بیژم ، توقەوم و میلیت

لدنی نینە بشوزومەرتالی - خوہ تنی گە هایین مە قصە دا خوہ» ژ

3 ل 112

4 - بۆر و خال (:) :

ھەندی بیژی ئەف نیشانە بکارهاتی یە !! . ئەف نیشانە بو

مە بە ستا راوہستانەك سفک لی دریزتر ژ نیشانان (،) بکار دیت ،

دیسان ب جوانی جھى خوہ د ناف لاپەرین گوڤارا پوژی کوردا

کرتی یە ، نمونە !

«گە لی برا ، بەری حەمووشتی ...» ژ 1 ل 42

«بافو : ئەز گوری تو ...» ژ 1 ل 42

5 - نیشانان پرسی (؟)

ھەتا نھو ئەف نیشانە ب راستی گە لیک جارال جھى خوہدا

ناھیتە دانان ، لی د گوڤارا پوژی کوردا ل ھەر جھە کی پیتقی

بوویە بکارهاتی یە ، نمونە :

«ئەم چی ژوان کار دیکن ؟» ژ 1 ل 40

«بافو تو ئیرۆ بوچی دیسان درەنگ مایی ؟» ژ 1 ل 42

6 - نیشانان سەر سوورمان (!) !

ئەف نیشانە لیدیماھیا رستە کی دا دیت کر (تعجب) تیدا

ھە بیت ، لی دیسان دناف لاپەرین گوڤارا پوژی کوردا ب راست

و دروستی جھى خوہ کرتی یە ، وهك :

«گە لی برا ! گە لی ھە فاللا ! ..» ژ 1 ل 41

7 - جووتە کە فانی بچیک « :

ئەف نیشانە وان پە یقین جھى سەرەنج راکیشانی بن

(استغراب) د کہ تە دناف خوہدا . ھەر بقی مە بە ستا ژووری

گوڤارا پوژی کوردا ئەف نیشانان ژووری بکارهاتی یە ، نمونە :

«ئەم کرمانچ و فەللە پشیا مە بەفرا دچی دگە هی «آثوری یا» ،

ژ 1 ل 42 .

«... لناف چیا گە ریا شوپا پە زنی خوہ دی کو «گورا» خواری یە» ژ

3 ل 119 .

دیسان ئەف نیشانە بو مە بە ستا پارستنا کوتنا کە سە کی

بکار دیت بی زیدە و کیم ھەر بو فی مە بە ستی دگوڤار پوژی

کوردا هاتیه ، وهك :

رونشت : «میرۆ پە زنی خوہ دیسپریم تە ئورا دی بکە فم» ژ 3 ل

119 :

گو «من چولی کەری بی خوہ سہارت عە دالە تا تە ئەزراکە تم» ژ 3

ل 119 .

8 - جووتە کە فانی مەزن ( ) !

بو فان مە بە ستین خاری ئەف نیشانە د گوڤارا پوژی کوردا

هاتیه :

1 - پە یفە کی د کہ تە دناف خوہدا کو واتایە کا تایبە تی

ھە بیت ، نمونە :

(روژناوہ) یا وہ بصورہ تا (صلاح الدین) ایوبی خە ملیہ . ژ 2 ل

80

ب - رستە کی د ئیچنیتە دناف خرەدا کە واتایە کا تایبە تی

ھە بیت ، نمونە :

(ئەم یك وان قەنج ناس ناکن) ژ 2 ل 81

ج - دیسان بو پە یفە کا بیانی یان ، رستە کا بیانی بکار دیت ،

نمونه :

(طلب العلم فريضة على كل مسلم ومسلمة)

«شركت نه نواعی هه به مثلاً «فولكتيف» كه - عينا وهك شرکه تی
مفاوضه وایه» ژ 1 ل 37

د - دیسان بو نه مرا «رقم» بکار هاتی به ، وهك :

«... اسلامی قورتار مشدر (571) ، ژ 1 ل 70

«... صوکرایی (573) حیاتی» ژ 1 ل 70 (به شی تورکی)

9 - هیل یا ته قه ل (-) :

ئه ف نیشانه بو مه به ستا جودا کرنا دوو که سین گفتوگو که رد
گوڤارا پوژی کوردا نه هاتی به وه دیاره نه وان نزانیه بو فو
مه به ستی بکار بهین له وه ر نافی که سان دووباره هاتی به کرن
وهك :

شویش :

باو :

شویش :

باو :

وهلی ده می جهی برگی نه بیت ئه ف (-) ته قه له بکار هاتی به ،
نمونه :

(عالمین قه در مهن وه که شیخ الاسلام ابو السعود» ژ 3 ل 113 .
هه ره سا بقی رهنگی ژی هاتی به :

«دهم کالی مه چاغا مه - ده مه تی» ژ 1 ل 42 .

10 - چه ند خالیك (...):

ئه ف نیشانه بو مه به ستا فرده نا وشه به کی یان ،
گری به کی ، رسته کی بکار دیت ، بو مه به ستا کورت کرن و
دیار کرنا ناخفتنا پیئقی بتنی .

مشه ئه ف چه ند خاله بقی مه به ستا ژووری د گوڤارا (پوژی
کوردا) دا بکار هاتی به ، نمونه :

«هه سپ و ده واری وان ل ویده ری گریدایی . بون ... خلاصه
زه حف حفارت کریوون ... قاضی به سلطان ، قاضی فاضل
دهر که ت منبری خطبه کر ... لی پر دل شکه ستی مه لول
دیژی ...» ژ 3 ل 113 .

«ئه ز بال کی بعینم . گری ...» ژ 1 ل 42

«نافا چافی وی ژی فالابو ...» ژ 1 ل 42

11 - جووته که فانی (العضاداتان) [ ] :

د ناف لاپه رین (پوژی کوردا) دا ئه ف نیشانه بو فان مه به ستین

ژی ری بکار هاتی به :

ا - نافه کی بیانی یان رسته ک بیانی د ئیخیته دناف خودا ،
نمونه :

[وعلم آدم الاسماء ... الخ آیت] ژ 3 ل 112

ب - بو مه به ستا دووباره کرنا نافه کی بکار بیت ، نمونه :

«نهو بقی جریده بی [پوژکرد] اکتفا کرنا» ژ 2 ل 76

«ملایی جزیری [شیخ نه حمه د] ملایی گوران» ژ 3 ل 113

«برایی منی غیرهت پر عزیزهت [مودانی] ل پوژا کورد مها
بوری ...» ژ 3 ل 115

ح - بو مه به ستا نافه ک گرنه گ بیخیته دناف خودا بکار هاتی به ،
نمونه :

«ئه فه لهیره خورتین کرمانجا خوه دان هه ف و جمعیه ته ک کوردا
چیکرن ، نافی جمعیه تی [هی وی] دانینه ،»

ژ 2 ل 76

12 - نیشانا هامش و په راویزا [x] :

ئه ف نیشانه که لیک جارن دووباره بو به بو مه به ستا روون کردنا
په یفه کی یان ، رسته به کی ، نمونه :

«به ری مه زن بو [x] هه موو حکومتاوی ...» ژ 1 ل 42

«گه ر دی هه بو یا مه ژی خودانه ک [x]» ئه ف نیشانه ژی [1]
هاتی به هه بو مه به ستا ژووری . ژ 2 ل 95 .

نهو بو خوینده فانان خوویا بوو کو گوڤارا پوژی کورد چه ند
دهوله مه نده ژ فی بابه تی فه ، لی هه که خوینده فانی هیژا
که ریانه کی د ناف لاپه رین فی گوڤاری دا بکه ت دی بو پترورونتر
لی هییت .

ئه ف بابه تی ژووری ...

ژیده ر و په راویز

1 - پوژی کورد ، 1913ز ، بلاوکردنه وه و پیشه کی وله سه ر
نووسین چه مال خه زنه دار ، به غدا ، 1981 .

2 - گوڤاری کوری زانیاری عیراق دهسته ی کورد ، بهرگی
دهه م 1983

3 - ژ : بو ژماره بکار هاتی به

4 - ل : بو لاپه ره بکار هاتی به